

Ericus Olai som historiker

Replik till Andrej Scheglov

BIÖRN TJÄLLÉN* *Mittuniversitetet*

Själva frågan

Våra kriterier för att bedöma historiker är motsägelsefulla. Å ena sidan förutsätts historieforskaren utgå från befintliga källor och uppmärksamma vad som tidigare skrivits i ämnet. Å andra sidan efterfrågar vi originalitet, en självständighet i förhållande till föregångare och material som leder till ny kunskap. Det hör till saken att vi gör sådana kvalitetsbedömningar när vi läser ny forskning. Men det är mindre vanligt att vi gör samma typ av värdering vid läsningen av äldre historisk litteratur, tillkommen före historievetenskapens etablering som akademisk disciplin. Därför är det intressant att Andrej Scheglov i *Historisk tidskrift* 134:2 ställer frågan om Ericus Olai, författaren till *Chronica regni Gothorum* (ca 1471), bör ses som en osjälvständig kompilator, eller som en historiker vars bidrag till svensk historieskrivning var både självständigt och betydande. Scheglov vill "utvärdera Ericus Olais personliga insats i svensk historieforskning".¹

I praktiken är det dock ett mer begränsat problem som Scheglov undersöker; det gäller Ericus beroende av Adam av Bremen. Därför gör hans artikel också litet för att belysa den övergripande frågan om Ericus historiografiska betydelse. Den frågan kunde besvaras på olika sätt, till exempel genom en undersökning av de historiografiskt relevanta skillnaderna mellan Ericus och hans föregångare, eller, tvärtom, av krönikans reception bland efterföljarna. Men om vi vill förstå Ericus bidrag till den verksamhet som nuförtiden sköts av akademiska fackhistoriker, då måste vi först göra klart hur han såg på sitt eget arbete. Den frågan,

* Fil. dr i historia

1. Andrej Scheglov, "Ericus Olai och Adam av Bremen", *Historisk tidskrift* 134:2 (2014) s. 146.

visar det sig, kan med fördel kopplas till Scheglovs diskussion om krönikan som kompilat. Här följer några kortfattade synpunkter på Ericus Olai som historiker. Vad kan vi egentligen säga om Ericus metodiska självförståelse? Var han en kompilator, och vad innebar det? Vilka var i sådana fall principerna för hans kompilat, och resulterade de i något nytt i svensk historieskrivning?

Kompilator eller självständig historiker – eller både och?

Ericus krönika är Sveriges första rikshistoria av större omfattning.² Men den har aldrig blivit någon folklig klassiker; den är inte översatt i modern tid, illustrerad eller ständigt nyutgiven, som fallet är med Saxos Danmarkskrönika, eller med *Heimskringla*. Inte heller bland professionella historiker är Ericus ställning som portaltfigur i svensk historieskrivning alldeles självklar. Han har förvisso hyllats. Redan Olof Celsius d.y., som föreläste om svenska hävdateknare i 1740-talets Uppsala, kallade Ericus för *pater Historicorum patrie*.³ Och Ericus får förvisso inleda den rad av "femtiosex ledande svenska historiker" som ingår i det nya standardverket, *Svenska historiker: Från medeltid till våra dagar*.⁴ Men samtidigt har man haft filologiska skäl till viss tveksamhet inför Ericus. När Erik Gustav Geijer publicerade *Chronica regni Gothorum* i källserien *Scriptores rerum svecicarum*, 1828, dämpades lovet av vissa förbehåll. Geijer menade att Ericus förvisso skulle prisas för att ha sammanfogat Sveriges första rikshistoria. Men han tillfogade att Ericus inte var först med allt; Ericus hade dragit nytta av den historiska litteratur som funnits till hands, till exempel rimkrönikorna och annalistiken.⁵ Krönikans senaste utgivare, Jan Öberg, framhöll samma sak men med större skärpa; Ericus *Chronica* består i hög grad av citat, referat och parafraaser av äldre verk och är i den meningen ett kompilat.⁶

2. Mer om Ericus förhållande till föregångaren, Den Prosaiska krönikan, nedan.

3. Rurik Holm, "Celsius, Olof d.y.", i *Svenskt bibliografiskt lexikon VIII* (Stockholm 1929) s. 288. Epitetet – fäderneslandets historikers fader – kommer från en dissertation där Celsius fungerat som preses: *De Erico Olai Historico* (Uppsala 1751).

4. Ragnar Björk & Alf W. Johansson (red.), *Svenska historiker från medeltiden till våra dagar* (Stockholm 2009). Artikeln om Ericus Olai – författad av undertecknad – står först bland de namngivna svenska historiker som behandlas. Den föregås dock av en sammanfattande uppsats om de anonymt avfattade rimkrönikorna.

5. E. M. Fant, E. G. Geijer & J. H. Schröder (utg.), *Scriptores rerum svecicarum medii aevi* (Uppsala 1828) s. 2.

6. Jan Öberg, *Ericus Olai: Chronica regni Gothorum II: Prolegomena und Indizes* (Stockholm 1995) s. 13: "Für die Nachwelt steht das Werk in vieler Hinsicht als eine Kompilation da. Wer

Scheglov redovisar åtskilliga historikers synpunkter på krönikan, och främst då sådana som berört den fråga som upptar hans egen undersökning. Scheglov utreder en detalj som har diskuterats i svensk medeltidshistoriografisk forskning; grundade sig Ericus skildring av det hedniska Uppsalatemplet och den tidiga kristna missionen på Prosaiska krönikans berättelse, eller hade han tillgång även till Adam av Bremens *Gesta Pontificum*? Scheglovs slutsats, baserad på ett antal språkliga och sakliga överensstämmelser mellan Ericus och Adam, är att Ericus i någon form haft tillgång till Adams bok IV. Scheglov noterar också att Ericus inte var något passivt vittne till dessa källor; när de inlemdes i hans berättelse så redigerade han dem enligt den tendens som uppmärksammas i tidigare forskning om krönikan – Ericus framhöll Uppsalas roll i rikets historia och betonade vikten av samarbete mellan kyrkan och kungamakten.⁷

Scheglov avslutar sin undersökning med en diskussion av den tidigare forskningen om Ericus metod och med egna slutsatser om Ericus insats i svensk historieskrivning. Var Ericus en självständig och betydande historiker eller bara en kompilator? Scheglov konstruerar här ett forskningsläge som får representera dessa två motsatta ståndpunkter. På den ena sidan finner han äldre forskare som Goswin von der Ropp och Gustav Löw, som får hävda att krönikan var "banbrytande". I motsatt läger ser han nyare forskning som i stället avfärdar Ericus som en "kompilativ" historiker. I den senare gruppen av kritiker placerar han undertecknad.⁸ Scheglovs egen uppfattning är att Ericus visar prov på båda dessa tendenser; han var osjälvständig i förhållande till den Prosaiska krönikan, men han använde Adams text för att korrigera och berika berättelsen om rikets äldsta historia på ett sätt som visar på en "större skapande förmåga".⁹

Scheglovs eget resultat – att Ericus både var självständig och osjälvständig – antyder att något är fel på själva frågan. Är det verkligen så att en krönikör som kompilerar – alltså ordagrant och utan hänvisningar

nur einen flüchtigen Blick auf den selektiven Index fontium wirft, dem fällt bald ein durchgehendes Muster in die Augen: die Chronik baut im hohem Masse auf eine Anzahl Vorbilder, die übrigens oft ganz sklavisch und eins nach dem anderen zitiert, imitiert oder paraphrasiert werden [...]".

7. Scheglov (2014) s. 167.

8. Scheglov hänvisar till min avhandling, Biörn Tjällén, *Church and Nation: The Discourse on Authority in Ericus Olai's Chronica regni Gothorum* (Stockholm 2007) s. 53ff.

9. Scheglov (2014) s. 168.

inlemmar äldre historiska texter i sin egen – inte samtidigt kan vara historiografiskt nyskapande? Självfallet inte. En historisk framställning kan vara beroende av tidigare texter för sina detaljer, men helheten och slutresultatet kan ändå uttrycka en unik vision av det förflutna. Det vet Scheglov.¹⁰ Och det är överraskande att han tillskriver mig en annan uppfattning – att Ericus var en osjälvständig kompilator – eftersom jag behandlar frågan och faktiskt skriver motsatsen på de sidor han hänvisar till i min avhandling: i Ericus fall fanns ingen motsättning mellan ordagranna lån från äldre krönikor och en självständig framställning av rikets historia.¹¹ Denna observation gäller naturligtvis inte bara Ericus, utan många krönikörer som använt sig av en kompilerande teknik, och den är knappast unik för just min undersökning av denna krönika från Uppsala; att studera hur ideologiskt grundade redigeringsprinciper påverkat utformningen av enskilda historiska kompilat är en självklar uppgift för den medeltidshistoriografiska forskningen.¹² Problemet med Scheglovs diskussion av Ericus som kompilator eller nydanare är avsaknaden av en tydlig distinktion. Vi behöver skilja den källkritiska frågan om krönikans beroende av tidigare texter från frågan om historiografiskt nyskapande. Historiker, både medeltida och moderna, gör nämligen mer än att samla på källor från det förflutna.

Om vi vill värdera medeltidskrönikörernas arbete och förstå deras bidrag till svensk historieskrivning – och hur det skiljer sig från, men ändå liknar, den moderna fackhistorikerns forskning – då behöver vi sätta oss in i hur de såg på sitt eget arbete. Jag begränsar mig här till några detaljer. Tanken är att belysa Ericus syn på förhållandet mellan sitt material och den slutliga utformningen av krönikan. Hur såg han på sin krönika? Vilka var principerna för urvalet från tidigare historiska verk? Var det egentligen något nytt med *Chronica regni Gothorum*, om den nu främst bestod av lån från föregångarna?

10. Scheglov (2014) inleder med att skriva, på s. 146, att Ericus: "både var en kompilator och en självständig författare".

11. Tjällén (2007) s. 53: "His tendency to quote his sources verbatim but tacitly is noted in the earlier research. Ericus proved however that a faithful adherence to the principles of compilation did not necessarily exclude critical selection from the material at hand or its organization according to a particular historical vision."

12. Bernard Guenée uppmanade till detta forskningsprogram i *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval* (Paris 1980) s. 214: "En réalité, toute compilation est une construction qui mérite d'être étudiée pour elle-même, et précisément comparée aux sources qu'elle a utilisées. Chaque mot omis, chaque mot ajouté est révélateur d'une conviction religieuse, d'une attitude politique, d'un choix critique."

Ett kompendium till rikets historia

Chronica regni Gothorum, "Goternas rikets krönika", var Ericus eget val av titel.¹³ *Chronica* är hans vanliga beteckning också för andra historiska verk som han använt och hänvisar till. Titeln i övrigt signalerar naturligtvis den göticism som uttryckts redan i krönikans omedelbara föregångare, Prosaiska krönikan. Men två gånger benämner Ericus i stället sitt verk med en omskrivning. Då kallar han krönikan för en "opuskel" eller ett "kompendium".¹⁴ Varför använder han så bagatelliserande ord för sin stora krönika, en text vars omfång och intellektuella ambition överträffade det mesta som tidigare skrivits i riket? Ordvalet kan ses som ett uttryck för klädsam blygsamhet, alltså ett beskedlighetstopus.¹⁵ Min uppfattning är att det också säger något om Ericus metodiska självförståelse och om hans avsikt med krönikan.

I medeltidshistoriografiska sammanhang så leder begreppen *opusculum* och *compendium* tankarna till en typ av texter som ofta kallade sig just så. Deras syfte var encyklopediskt, att sammanfatta material som fanns spritt över andra volymer, troget och kanske till och med ordagrant från originalen.¹⁶ Kanske var det just en sådan kompillerande ambition som Prosaiska krönikans författare hade i tankarna när han förklarade hur han "sammansankat", alltså samlat ihop, sitt material från äldre texter.¹⁷ Men de latinska ordvalen kan Ericus ha fått från en annan text som vi vet att han använt, från Martin av Troppaus populära *Chronicon pontificum et imperatorum*. Martin hade gjort sin historiska "opuskel" – *opusculum* – kortare och "mer sammanfattande" – *compendiosius* – för att göra den mer användbar för teologer och jurister i behov av historiska referenser.¹⁸ Om Ericus kan anklagas för att främst ha upp-

13. Referenser till krönikan avser här: Ella Heuman & Jan Öberg (utg.), *Ericus Olai: Chronica regni Gothorum II. Textkritische Ausgabe* (Stockholm 1993). Titeln framgår av stycket VI:1.

14. Heuman & Öberg (1993) IV s. 1 & VI s. 36.

15. Det är Öbergs tolkning (1995) s. 13.

16. Textgenren beskrivs och diskuteras i Gert Melville, "Spätmittelalterliche Geschichtskompendien – Eine Aufgabestellung", *Römische Historische Mitteilungen* 22 (Rom–Wien 1980).

17. Gustaf Edvard Klemming (utg.), *Småstycken på forn svenska*, vol. I (Stockholm 1868) s. 219: "Thy haffwer jach samansankat aff gamla foreldrena krönekar aff synnerliga folke gärninga som tha kalladis gete och sidhan kalladis göta eller gota och nw kallas swenske."

18. Ludwig Weiland (utg.), "Martini Oppaviensis Chronicon pontificum et imperatorum", i *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*, band 22 (Hannover 1872) s. 397: "Factum est autem eo compendiosius hoc opusculum, ut scolasticis hystoriis a theologis et iuris peritis decreto vel decretalibus convenienter possit alligari."

repat vad andra författare sagt före honom, och i den meningen vara en kompilator, så var det i alla fall inget han försökte dölja; han ville ju skriva ett kompendium till svensk historia.

Att Ericus önskade sammanfatta den befintliga litteraturen verkar uppenbart, även om han valde ett betydligt mångordigare format än Martins annalistiska stil. Som Olle Ferm påpekat om krönikans publik så hade han främst medlemmarna av det egna domkapitlet i tankarna. Det var deras behov av en behändig version av rikets historia som skulle tillgodoses.¹⁹ Men vägledes Ericus av några principer i arbetet med detta material? Vad skulle han välja att ta med och vad skulle han avvisa från alla äldre krönikor och annaler? Jag har tidigare intresserat mig för den ideologiska funktionen av de göticistiska och teologiska diskurser som inleder krönikan. Här är det centrala snarare att dessa diskurser också fungerat som redigeringsprinciper för Ericus arbete med krönikan.

Ericus redogör för sina redigeringsprinciper i samband med att han kallar sin text ett kompendium. Det är naturligtvis ingen slump; när han annonserar att ambitionen är sammanfattande så passar det bra att samtidigt säga något om sammanfattningens fokus. Han förklarar att många andra, till exempel Jordanes, Rodrigo Jiménez de Rada och Leonardo Bruni, redan skrivit om goternas dåd på kontinenten, men att hans föreliggande lilla kompendium – *presentis opusculi compendio* – i stället skall skildra vad de gjort i sitt hemland, från tiden för Kristi födelse och sedan det blivit ett kungarike.²⁰ På ett annat ställe förklarar han temat i större detalj. Hans *opusculum sive compendium* skall framställa göternas rikets styre i enlighet med följden av härskare. Men precis som världen i övrigt så styrs riket av ett tudelat välde, ett kyrkligt och ett världsligt. Dessutom har både Gud och människor valt ut en särskild ort varifrån riket skall styras, nämligen Uppsala. Därför skall krönikan redogöra för de kungar och de biskopar, sedermera ärkebiskopar, som styrt riket från Uppsala.²¹ Dualismen och fixeringen vid Uppsala – den andliga och världsliga makten representerad av kungar och ärkebiskopar med säte i Uppsala – gav urvalsprinciperna för vad som skulle ingå i Ericus krönika.

19. Olle Ferm, "När och för vem skrev Ericus Olai sin Chronica regni Gothorum?", *Lychnos. Årsbok för idé- och lärdomshistoria* (1993) s. 151–167.

20. Heuman & Öberg (1993) VI s. 36–37.

21. Heuman & Öberg (1993) IV s. 1–4.

Ericus legitimerade detta fokus teologiskt. I krönikans inledning hade han förklarat att kristenheten indelats i klerker och lekmän, och att ledarskapet därför utgjordes av biskopar och kungar. Uppsala, med Domberget, var utvalt som ett av de heliga berg som Gud gjort till fundament för sin stad. Föregångarna var Jerusalem och Rom, båda belägna på kullar, och båda säten för den andliga och världsliga maktens företrädare. På så sätt kunde Ericus identifiera den universella frälsningshistoriens frammarsch med det kungliga och kyrkliga ledarskapet i Uppsala.

Krönikans kyrkliga prolog är känd i forskningen. Men det är mindre känt att Ericus förmodligen fick impulsen att använda denna teologiska reflektion som ett historiografiskt tolkningsraster direkt från en krönikeskrivande föregångare. Martin av Troppau har redan nämnts. Även Martins redigeringsprincip var att redogöra för det andliga och världsliga ledarskapet. I ett annalistiskt format presenterade han Roms påvar och kejsare (sedermera de tyska kejsarna) i varsin spalt. För stadens förkristna historia skrev han enbart om kejsarna. Men från och med kejsare Augustus, som framhålls som samtida med Jesus, så räknade han med en parallell succession, världslig efter kejsarna och apostolisk efter Kristus, genom påvarna.²² Ericus konceptuella fokus på Uppsalas kungar och ärkebiskopar efterliknade Martins fokus på påvar och kejsare i Rom, men representerade det i nationell skala. Det gjorde hans rikshistoriska kompendium till något nytt i svensk historiografi.

Teori och praktik i Chronica regni Gothorum

Sakligt kan man invända att Uppsala inte var någon huvudstad, även om både kröningar och kungaval skulle ske i staden och dess omnejd. En mer historiografiskt relevant iakttagelse är att Ericus principiella fokus på både ärkebiskop och kung endast förverkligas i delar av krönikan. För de ungefär hundra åren före Erik Eriksson, läse och halte (d. 1250) syns försöken att interfoliera material om rikets kungar med uppgifter om Uppsalabiskoparna, även om flertalet av biskopsnotiserna aldrig blir mer än knapphändigt annalistiska. För tiden därefter, där Ericus kunnat använda sig av rimkrönikorna – som var måttligt intresserade av den kyrkliga hierarkin – blir det ännu svårare att följa det dualistiska perspektivet

22. Weiland (1872) s. 406–407. "[...] de duplici regimine Urbis, scilicet de spirituali, quod fuit per pontifices, et temporalis, quod fuit per imperatores [...] Propter hoc ergo de utraque dignitate scribere volens [...]".

genom krönikan. Egentligen blir det tydligt endast i en av krönikans delar, och det är i det ideologiskt bärande stycke där Ericus skildrar Erik den helige och biskop Henrik, ett kungligt och ett biskopligt helgon och Ericus ideal för tanken på ett andligt och världsligt ledarskap i Uppsala.²³

Men hur kom det sig att Ericus lyckades så dåligt med att göra historiografisk verklighet av de idéer för krönikans framställning som han annonserat i prologen? Skälet var en annan historiografisk princip, och en som vi delar med Ericus: historia skall skrivas på grundval av autentiska källor.

Det var inte bara det dualistiska motivet som Ericus hade svårt att omsätta i historieskrivande praktik. Han misslyckades också med att rekonstruera en urgammal götisk kungalängd. Skälet var naturligtvis bristen på material, och det vittnar på egen hand om vad han såg som en utgångspunkt i sitt arbete: när det saknades källor fanns inget att skriva. Det var en princip som skapade frustration eftersom det inhemska materialet gav litet stöd för den göticistiska drömmen. Ericus antog att riket haft kungar sedan Abrahams anfaders, Saruchs, tid.²⁴ Men han fick konstatera att det var svårt att etablera en urgammal svensk kungalängd eftersom det för tiden före kristnandet saknades autentiska skrifter som kunde vittna om rikets regenter.²⁵ Skälen till lakunerna var många. Ericus påpekar att det fanns få som överhuvudtaget var skrivkunniga. Och när man senare väl skrev och texterna gått i arv så hamnade de förr eller senare i händerna på arvingar som ringaktade dessa råd från de gamle, och därför slarvade bort texterna. Ericus förklarar att det var just typiskt för svenska stormän att ägna sig åt *superi*, men också åt inbördes rivalitet. De inre striderna resulterade i ytterligare förluster av genealogiska källor för kungalängden; man drog in kungar från utlandet som i sin tur samlade in genealogiska dokument och förde dem ur landet. Konflikterna innebar också ett ständigt byte av kungar, en *oreda* som även den bidrog till svårigheten för krönikeskrivaren att bringa ordning i rikets historia.²⁶ Det saknades helt enkelt "autentiska krönikor" med uppgifter om de äldsta kungarna, så Ericus fick nöja sig med att inleda

23. Heuman & Öberg (1993) XV; Tjällén (2007) s. 81–98.

24. Heuman & Öberg (1993) VI s. 2.

25. Heuman & Öberg (1993) IV s. 70. "Regalis parentele successio in regno Suecie seu Gothorum nullo ordine certo deducta, nullo scripture autentice invenitur testimonio comprobata saltem usque ad ea tempora, quibus Cristiane professionis in terra illa fundata est religio."

26. Heuman & Öberg (1993) IV s. 70–77.

rikets historia vid tiden för Kristi födelse och kejsare Augustus, när det fick en klok kung vid namn Erik.²⁷

För skildringen av tiden från kung Erik lutade sig Ericus mot den nedkortade versionen av Saxo, *Compendium Saxonis*. Det var i alla fall en källa. Att han misslyckades med att konstruera en kungagenealogi för en ännu äldre tid vittnar om en förhållandevis återhållsam attityd. Ericus berömde efterföljare, Johannes Magnus, hade som bekant inga problem med att identifiera en första svensk kung – Magog – redan bland Noas barnbarn.

Det händer att Ericus tiger om källan för sina uppgifter. Men krönikan är också full av hänvisningar. Hans namn för Saxokompendiet var *Cronica Dacie*. Han hänvisar till Martin av Troppau som *Cronica Imperatorum* och till "nordmannakrönikan", *Cronica Noricorum*. Namngivna helgonlegender, som *historia sancti Sigfridi*, förekommer också som uppgiftslämnare. Oftast är hänvisningen till de namngivna källorna enkel: ett *hec ex cronica Dacie* räcker. Andra hänvisningar är anonyma, och nämner till exempel bara *varie cronice et annales*. Överlag verkar det viktigare för Ericus att läsaren får veta att han haft en källa för uppgiften än vilken text det rör sig om. Men hur behandlade Ericus sina källor? Tog han hänsyn till uppgifter som stred mot den patriotiska eller Uppsalakyrkliga övertygelsen, och hur hanterade han fall där materialet kom med motstridiga uppgifter? Två exempel får räcka.

Ericus räknar, som redan nämnts, med en kategori genuina och pålitliga källor, *cronicae autenticae*.²⁸ Alla krönikor hör inte till denna kategori. I redogörelsen för den kung Erik som regerat vid tiden för Kristi födelse så tillbakavisar han vad som sägs i "vissa krönikor, eller utdrag från krönikor, eller snarare fabrikat av vissas önskan [...]".²⁹ Dessa källor hävdade att Danmark vid kung Eriks tid var obebott, att det var denne svenske kung som odlat upp landet och gjort det beboeligt. Men det stämde enligt Ericus inte med verkligheten, eller den kronologi som lades fast av andra krönikor. Kung Erik regerade ju vid tiden för Kristi födelse. Och enligt andra gamla krönikor – *iuxta antiquas cronicas* – var både Sverige och Danmark bebodda redan på Abrahams tid. Ericus

27. Heuman & Öberg (1993) VI s. 1–5.

28. Guenée (1980) kapitel 4, diskuterar medeltidskrönikörernas upptagenhet med autenticitet och vad det innebar.

29. Heuman & Öberg (1993) VI s. 12. "Dicitur in quibusdam cronicis aut cronicarum excerptis aut pocius quorundam voluntate confictis [...]".

frågar: "[...] hur går det ihop med att det var vid denne Eriks tid som Skåne och danernas öar först beretts för mänsklig bosättning?"³⁰ Ericus val av uppgiftslämnare är intressant, eftersom man kunnat förvänta sig en viss tillfredsställelse över uppgiften att det var en svensk kung som först koloniserat Danmark. Men här har värderingen av källornas olika autenticitet samt kronologiska problem prioriterats.

De storsvenska uppgifter som Ericus tillbakavisar i berättelsen om den förste kung Erik kommer förmodligen från Prosaiska krönikan, alltså den enda text som var en rival om tolkningsföreträdet inom svensk rikshistoria.³¹ Den drabbas av hans skarpa ogillande även i ett annat sammanhang, när han avfärdar uppgiften att Erik den heliges far var av enkel härkomst, samt att Karl Sverkerson redan var östgötsk kung när helgonkungen valdes till kung över riket.³² Det har gällt Uppsalakyrkans främsta helgon, en statussymbol för domkapitlet. Ericus stöder sig på berättelsen i helgonets legend, som han i sin tur försvarar både med kyrkans auktoritet och med ett intressant resonemang: legendens författare saknade anledning att hitta på en ädel härkomst för Erik, eftersom enkel börd snarast hade setts som en merit i sammanhanget. Legendens talade i den meningen mot helgonets eget intresse när den kallade honom för ädling, alltså var den på den punkten tillförlitlig. Ericus hänvisning till Prosaiska krönikan, och kanske även Lilla rimkrönikan, antyder här ett mått av förakt. Han kallar dem *cronicule*, småkrönikor.³³

En insats i svensk historieskrivning?

Ericus patriotiska, frälsningshistoriska och Uppsalakyrkliga vision av svensk historia känns kanske främmande. Men hans insats i svensk historieskrivning var betydande, och i den kan spåras arbetsmoment som även moderna historiker kan förstå och uppskatta. Han sammanställde ett omfattande och disparat material av krönikor, annaler och historiska urkunder och infogade dem som delar av en svensk rikshistoria. Hans förståelse av denna historia var – precis som merparten av historieforskningen fram till för bara några decennier sedan – principiellt fokuserad på rikets centrala institutioner. Svenskarna eller göterna var förvisso

30. Heuman & Öberg (1993) VI s. 13.

31. Klemming (1868) s. 221.

32. Klemming (1868) s. 235–236.

33. Heuman & Öberg (1993) XV s. 11–12, 18–22.

ett folk och det var deras rike det handlade om, men fokus låg på riket som företräddes av kungamakt och kyrka. Det var en ideologidriven och argumenterande historia, men i valet av material så hände det ändå att han redovisade eller till och med föredrog källor som passade hans ideologiska övertygelse bättre. Det ledde till kritiska resonemang och värdering av motsägelsefulla uppgifter från olika krönikor. Ofta var det den patriotiska eller Uppsalakyrkliga tendensen som blev utslagsgivande vid dessa konflikter, men det signalerade ändå att historikern bör argumentera och ge sakliga skäl för sin övertygelse.

Ericus föreställning att frälsningshistorien – själva drivkraften bakom och essensen i alla historiska skeenden – tagit sig institutionellt uttryck i en samarbetande kungamakt och kyrka var grundad på dogmer som är främmande för moderna historiker. Men kanske var den inte så annorlunda än den statsidealism som länge dominerade den moderna tidens historieskrivning. Och i försöket till en historiografisk tillämpning av denna teori om världens och maktens beskaffenhet så anar vi dragen av en teoretiskt reflekterande historiker, en akademiker som sökte mönster och förklaringar under historiens yta av fenomen. Det nyskapande med *Chronica regni Gothorum* låg inte i framställningen av historiska detaljer eller episoder, som i många fall skildrats redan i äldre krönikor, utan i den explicita och övergripande historiska vision som genomsyrar texten. Man kan uttrycka det som Scheglov: Ericus Olai var en kompilator, men han var också en självständig historiker.